

ÇİZGİ FİLMLERDE SEMPATİK ŞİDDET OLGUSU: TRT ÇOCUK TELEVİZYONU ÖRNEĞİ*

Abdulkadir ATİK**

Önder EBREN***

ÖZET

İnsanoğlunun varoluşundan beri kendini gösteren şiddet çağımızın da en önemli toplumsal sorunlarından birisi olarak varlığını sürdürmektedir. Bu süreçte çeşitli yapısal değişikliklere uğrayan şiddet, teknolojinin gelişmesiyle kendisine yeni mecralar bulmuştur. Özellikle televizyonun yaygınlaşması şiddetin televizyon programlarında kendine yer bulmasını sağlamıştır. Bu anlamda televizyonun bireyleri şiddete özendirdiği çeşitli araştırmalarla ispatlanmış bir realitedir. Bu olumsuz durumdan doğal olarak çocuklar da fazlaca etkilenmektedir. Özellikle çocuklara yönelik eğitim ve eğlendirme amacıyla üretilen çizgi filmlerde bile şiddet unsurunun bulunması tehlikenin büyüklüğünü gözler önüne sermektedir.

Sempatik şiddet olarak adlandırdığımız değişik şekillerde ortaya çıkan şiddet türüne karşı beklenen tepkinin verilmemesi ve beklenen zarara yol açmaması özellikle çocuklar arasında bu tür şiddetin normalleşmesi tehlikesini de beraberinde getirmektedir. İçerik analiz yönteminin kullanıldığı bu çalışmada TRT Çocuk kanalında yayınlanan çizgi filmlerdeki şiddet varlığını ve unsurlarını, bu unsurların sempatik şiddet tanımlamasına girip girmediği belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, sempatik şiddet, çocuk, çizgi film, TRT Çocuk

---

* “Çizgi Filmlerde Sempatik Şiddet Olgusu: TRT Çocuk Televizyonu Örneği” adlı Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış yüksek lisans tezinden.

** Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo-Televizyon ve Sinema Bölümü kadiratik@atauni.edu.tr

*** Öğr. Gör., Atatürk Üniversitesi Erzurum Meslek Yüksekokulu, Görsel İşitsel Teknikler ve Medya Yapımcılığı Bölümü, onder.ebren@atauni.edu.tr

---

THE PHENOMENON OF SYMPATHETIC VIOLENCE IN CARTOONS: THE STUDY OF “TRT ÇOCUK” TELEVISION CHANNEL

ABSTRACT

Since the creation of mankind as well as today, the presence of violence is one of society’s most important problems. Violence itself has changed in its structure through time, and with the arrival of technology has found for itself further new pathways. Especially with the spread of television, violence has also found its way into television programs. There are numerous studies which have proven the profound influenced of violence for imitation on the individual. Naturally, children are negatively impacted by this situation. The fact that even cartoons which have been produced with an educational or entertainment purpose have violent elements contained in them show just how extensive the danger is.

There is a danger that comes with sympathetic violence much than other types of violence, and that there is a normalization of this type of violence, especially among children, as it does not appear to have the same negative response or awareness of the damage it can cause when compared to other types of violence. In this paper where content analysis is used, it has been tried to determine the presence of violence and its elements in the cartoons aired on TRT Children’s Channel, and whether these elements are sympathetic violence or not.

Keywords: Violence, sympathetic violence, child, cartoon, TRT Çocuk

GİRİŞ

Toplumda var olan şiddetin nedenlerine ilişkin pek çok farklı bakış açısı geliştirilmiştir. Kimi yaklaşımlar şiddeti, insan fitratının doğal bir sonucu olarak değerlendirip doğrudan doğruya insan doğasına yönelirken, kimi yaklaşımlarsa şiddetin sonradan öğrenilen kültürel bir mesele olduğu görüşünden hareketle insanı çepeçevre saran çevresel faktörlere odaklanmışlardır. Yaklaşım tarzı ne olursa olsun şiddetin gerek yoğunluğunda gerekse uygulanma biçiminde kültürel faktörlerin ne kadar önemli olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Çocuklar söz konusu olduğunda durum daha da önemli hale gelmektedir. Yaşamı büyük ölçüde taklit yoluyla deneyimleyerek öğrenen çocuklar, çevresel faktörlerden fazlasıyla etkilenmektedir. Bu durumda kitle iletişim araçları ve özellikle de çocuklar arasında son derece popüler olan televizyon, kültürün merkezinde olan ve onu yeniden üreten bir araç olarak öne çıkmaktadır.

Her ne kadar televizyonun, toplumda var olan şiddetin temel kaynaklarından biri olduğuna dair kesinleşmiş veriler olmasa da maruz kalma şekline ve yoğunluğuna bağlı olarak televizyonun şiddeti meşrulaştırdığı ve kanıksanmasına yol açtığı yaygın bir kanı olarak kabul edilmektedir (meb, earged). Televizyonun günlük hayatta daha fazla yer almaya başlamasıyla beraber insanların karşılaştıkları olaylara verecekleri tepkinin öne çıkmasında daha fazla etkili olduğu göz ardı edilemez bir gerçektir. Bireyin televizyonda gördüğü şiddet olaylarını model alarak öğrenmesi ve bunu bir tepki verme biçimi olarak algılayıp çevresine uygulaması mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda henüz çevresinde olup bitenlerden haberdar olmayan ve gerçek ile fantezi arasındaki ayrımı yapamayan çocuk bu türden şiddet unsurlarına karşı daha savunmasız bir şekilde yakalanmaktadır.

Televizyonun bireysel ve toplumsal etkilerine yönelik çalışmalar, medya ve iletişim çalışmaları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle de çocuk ve gençlerin televizyondan nasıl etkilendikleri konusu, uzmanları en fazla meşgul oldukları konulardan biridir. Televizyon yayınları içinde çizgi filmler, görsel ve işitsel özellikleri nedeniyle çocukların gelişimini en fazla etkileyen programlar arasında yer almaktadır. Türkiye’de televizyon kanallarının artmasıyla beraber kamusal ve özel yayın yapan kanalların pek çoğunda şiddet unsurunda gözle görülür bir oranda artış olduğu gözlenmektedir. Bundan dolayı yayıncı kuruluşların çocuklara yönelik yapımları titizlikle seçmeleri, sosyal sorumluluk ilkesinin gereğidir.

Çalışmanın özünü oluşturan ‘sempatik şiddet’ olgusu ise medyada özellikle eğlence amaçlı yapımlarda kendini gösteren ve şiddeti; meşru ve istendik bir uygulamaya dönüştüren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Sempatik

kelimesinin anlamı ve çağrışım boyutlarından yola çıkarak sempatik şiddet; maruz kalan tarafta fizyolojik veya psikolojik hasara yol açması beklenen şiddetin tam aksine memnuniyet ve hoşnutluk olarak karşılanması ve bir samimiyet, eğlence, birliktelik göstergesine dönüşmesi olarak ele alınması mümkündür. Bu durumda şiddet kaçınılması gereken, istenmedik, insana yakışmayan bir uygulama olmaktan çıkıp sevimli bir görünüme kavuşabilmektedir. Bu da şiddetin meşrulaşması, kanıksanmasına ve hatta ideal bir tepki verme biçimi olarak içselleştirilmesine neden olabilmektedir.

Yukarıda özetlemeye çalışılan konular çerçevesinde çalışmanın amacı, TRT Çocuk kanalında yayınlanan çizgi filmlerdeki şiddet varlığını ve unsurlarını, bu unsurlarının sempatik şiddet olup olmadığını belirlemek ve şiddet konusuna dikkat çekerek izleyicilerin bu konu hakkında farkındalığını artırmaktır.

Bu kapsamda temel sorunsal "çizgi filmlerde sempatik şiddet unsurunun kendini ne şekilde gösterdiğinin TRT Çocuk örneğinden hareketle incelenmesi" biçimindedir. Bu temel sorunsal çerçevesinde sempatik şiddetin ne olduğu, çizgi filmlerde kendini nasıl var ettiğini, bilinen şiddetten hangi noktalarda ayrıştığı ve bu durumun TRT Çocuk kanalında kendini nasıl gösterdiği alt sorunsallarıyla desteklenmektedir.

Çalışma kapsamında kamusal sorumluluk anlayışıyla yayın yapan TRT Çocuk kanalının 6112 sayılı Radyo Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un 4. maddesine göre "(v) Yayınların şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması" ve "(z) Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredilebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması" hususunda üzerine düşen görevi ne ölçüde yerine getirdiğini görme ve değerlendirme imkanı sunulmuş bulunmaktadır.

Çalışmanın yönteminde ise içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. Kamusal yayıncılık anlayışıyla yayın yapan TRT Çocuk kanalında yayımlanan çizgi filmlerde şiddet olgusu, şiddet içeriği ve sempatik şiddet unsurlarının olup olmadığı analiz edilmeye çalışılmıştır.

1. ÇİZGİ FİMLERDE SEMPATİK ŞİDDET OLGUSU

Köken olarak Fransızca bir kelime olan sempatik kavramını Türk Dil Kurumu "Sıcak kanlı, çok hoş ve hoş giden" olarak tanımlamıştır (tdk.gov.tr). Diğer bir tanımına göre ise sempatik "Bir insanın bir başkasına karşı doğal ve içgüdüsel olarak bir eğilim, sevgi ve yakınlık duyması, cana yakınlık, sıcakkanlılık" olarak tanımlanmıştır (nedir.com). Sempati ise; karşımızdaki kişiyle

duygu ve düşünce bakımından tam bir bütünlük içerisinde olma durumu olarak ele alınmaktadır. Birisine karşı sempati duyulduğunda, sempati duyan ile sempati duyulananın duyguları bir noktada buluşabilmektedir. Sempati duyulan kişi üzülyorsa sempati duyanda üzüdür, sempati duyulan kişi seviniyorsa sempati duyan kişide sevinir. Herhangi bir olaya sempatik bir açıdan yaklaşıldığında olayın kahramanın doğru düşünüp düşünmediğini dikkate almadan yapmış olduğu hareketin doğruluğunu veya yanlışlığını sorgulamadan sadece ona hak veririz (kuraldisi.com). Sempatik kelimesinin anlamı ve çağrışım boyutlarından yola çıkarak sempatik şiddet; maruz kalan tarafta fizyolojik veya psikolojik hasara yol açması beklenen şiddetin tam aksine memnuniyet ve hoşnutluk olarak karşılanması ve bir samimiyet, eğlence, birliktelik göstergesine dönüşmesi olarak ele alınması mümkündür. Bu durumda şiddet kaçınılması gereken, istenmedik, insana yakışmayan bir uygulama olmaktan çıkıp sevimli bir görünüme kavuşabilmektedir. Bu da şiddetin meşrulaşması, kanıksanmasına ve hatta ideal bir tepki verme biçimi olarak içselleştirilmesine neden olabilmektedir. Bu bağlamda çizgi filimlerde sempatik şiddet bir memnuniyet bağı olarak dört şekilde kendini göstermektedir. Bunlar; şiddete karşı tam tersi tepki göstermesi, şiddetin beklenen karşılığı/tepkiyi görmemesi, şiddetin beklendik zara yol açmaması ve şiddetin normalleştirilmesidir.

Şiddete karşı tam tersi tepki gösterilmesi: Fiziksel, sözel ve psikolojik şiddet unsurlarına karşı şiddete maruz kalan tarafın karşısındaki karaktere karşı tam tersi bir davranış içerisine girmesidir. Garfield çizgi filminde kedinin adamın ayağının altına muz atıp düşürmesine rağmen adamın buna gülererek karşılık vermesi, Kuzucuk çizgi filminde köstebeğin kuzucuğun bisikletini izinsiz alması ve devamında bisikleti kırması üzerine kuzucuk ve arkadaşlarının olaya gülererek karşılık vermesi, Pepe'nin nenesinin arkasından gelerek korkutması üzerine nenesinin gülererek tepki göstermesi gibi örnekler verilebilir.

Şiddetin beklenen karşılığı /tepkiyi görmemesi: Şiddet eylemine gösterilen tepkinin karşılığı bazı sahnelerde fiziksel veya sözel şiddet unsurları olabileceği gibi bazı sahnelerde karakterin sessiz kalması, tepkisiz kalması ve geriye çekilmesi gibi eylemsizlik durumlarıdır. Bu durum çizgi film yayınlarında sıklıkla ekrana yansımaktadır. Keloğlan masallarında öküz, Keloğlan ve arkadaşı Uzun'u kovalarken şiddete uğrayan tarafın öküze şiddet uygulamayarak olayın gerçekleştiği yerden kaçmayı yeğlemesi, Huysuz adlı karakterin Uzun'a bağırmasına karşılık Uzun'un herhangi bir tepkide bulunmaması, Kuzucuk çizgi filminde başına bez parçası düşen köstebeğin kuşa herhangi bir tepkide bulunmaması, yine kuzucuk çizgi filminde köstebeğin kuzucuk, horoz ve kuşa pinpon topuyla vurmasına karşılık şiddete uğrayan tarafların karşıt bir şiddet davranışı içerisine girmemesi, Biz ikimiz çizgi filminde Arda'nın kardeşiyle alay etmesine rağmen kardeşinin herhangi bir cevap vermemesi gibi örnekler verilebilir.

Şiddetin beklendik zarara yol açmaması: Normal hayatta şiddete uğrayan bir karakterin havaya uçması, yere düşmesi ve benzeri davranışlara maruz kalması kişinin ya ölümüyle sonuçlanır ya da yaralanmasına neden olur. Ancak çizgi filmler de karakterin havaya uçması, yere düşmesi, uçurumdan yuvarlanması gibi şiddet eylemlerine karşın yerinden kalkarak hayatına kaldığı yerden devam etmesi sempatik şiddetin göstergesidir. Vurmanın, ezmenin, boğazını sıkmanın, kavganın, acının ve yaralamanın olduğu şiddet sahnelerinin normalize edilmesi, gerçek ile fantezi arasındaki ayırımı varamayan çocukların sempatik şiddete maruz kalmasına neden olmaktadır. Leon çizgi filminde maymunun aslanı uçurumdan aşağıya atmasına rağmen aslanın hiç bir şey olmamış gibi devam etmesi, Kuzucuk çizgi filminde ineğin ot balyalarına vurduktan sonra tekrar ayağı kalkması, Tom ve Jerry çizgi filminde köpeğin Tom'un kafasına baltayla vurması ve peşinden camdan içeri fırlatmasına karşın Tom'un tekrar ayağı kalkıp kangurunun peşinden koşması, Road Runner çizgi filminde tilkinin kuşu yakalamaya çalışırken uçurumdan aşağı düşmesine rağmen tekrar kuşu yakalamaya çalışması gibi örnekler verilebilir.

Şiddetin normalleştirilmesi: Çizgi filmlerde şiddet kavramı çeşitli görsel ve sesli efektlerle beraber kullanılmaktadır. Karakterin başını bir yere vurduktan sonra etrafında yıldızların dönmesi, uçurumdan yere düşerken düşme sesinin verilmesi veya bir yere çarptığında çarpma sesinin verilmesi gibi. Bu kullanım çizgi filmlerdeki şiddet sahnelerini daha masum, komik ve sempatik hale bürümektedir.

Çizgi filmlerdeki masum, komik ve sempatik sahnelere çocuklar kahkahayla gülerek cevap vermektedirler. Yapılan bu sahneler normalmiş gibi gösterilmesi çocukları derinden etkilemektedir. Tom ve Jerry çizgi filminde Tom'un eline geçen ev eşyalarıyla Jerry'i kovalaması buna karşın Jerry'nin kurnaz fikirleriyle Tom'u alt etmeye çalışması çocukları eğlendirmenin ve güldürmenin yanı sıra sempatik şiddet unsurlarına da maruz kalmasına neden olmaktadır.

Çizgi filmlerde oynayan karakterlerin çoğu şiddet kurbanı olarak sunulmaktadır. Şiddete uğrayan karakter karşılaştığı problemi çözmek için tek yol olarak şiddeti göstermektedir. Şiddete karşı şiddet uygulayan karakterin mutlu sona ulaştığı sahneler şiddetin meşruluğunu ön plana çıkarmaya yetmektedir. Örneğin Tom ve Jerry çizgi filminde hep bir kazanan bir de kaybeden vardır. Buna karşın birbirlerine uyguladıkları onca şiddet olayına karşı karakterler farklı öykülerde yine aynı çatı altında bir araya gelirler, yine sonsuza kadar savaşırlar ve yine şiddetin içinde buluşurlar

Çizgi filmlerde kullanılan sempatik şiddet algısı, sevimli ve iyi karakterlerin, kötülükleri ve kötülükleri cezalandırmak için kullandıkları doğru bir dav-

ranış olarak çocuklara gösterilmektedir. Gelişim çağında olan çocukların izledikleri şiddet sahnelerini yetişkinler gibi yorumlayamadıkları gibi yetişkinlere göre gerçek dışı olan sahneler çocuklar için daha gerçekçi görünebilmektedir. Bu durumda çocuklar şiddeti uygulayan karakterleri taklit yoluyla, örnek alarak ya da gözlemleyerek kendileriyle içselleştirmektedirler. Şiddet unsuruna maruz kalan çocuklar dünyayı algılayış biçimlerinin değiştiğini, yaşadıkları çevrenin güvenilmez, korkunç ve tehlikeli olduğu hissine kapılmalarının yanı sıra bir takım gerçekçi olmayan korkular ürettikleri gözlemlenmektedir (www.psidanismanlik.com).

2. ÇİZGİ FİLM VE ÇOCUK

Sinema tarihinin bir parçası olan çizgi film, sinemanın gelişimiyle paralel bir seyir izlemiştir. Çizgi film, hareket ve çizgi biçimleri kullanılarak tek kare çekimleri ile varlıklara hareket kazandıran, çoğunlukla, çocuk seyircilere mesaj aktarmak için faydalanılan film türü" olarak tanımlanmaktadır (TRT, Genel Yayın Planı 2008). Türk Dil Kurumu çizgi filmi "bir konuyla ilgili olarak karakterlerin hareketlerini belirtecek biçimde art arda çizilmiş resimlerden oluşan sinema filmi" olarak tanımlanmaktadır (tdk.gov.tr). Başka bir tanıma göre ise çizgi film, "Gerçekçi olmayan veya yarı gerçek çizim veya karikatür" şeklindedir (wikipedia.org).

Genel hedef kitlesi çocuklar ve gençler olan çizgi filmler, yapımcılar tarafından özellikle bu kitlenin istek ve beklentilerine göre oluşturulmaktadır. Yapılan araştırmalar özellikle çocukların televizyonda en fazla izledikleri programlar arasında çizgi filmlerin ilk sırada yer aldığını göstermektedir. Örneğin Radyo Televizyon Üst Kurulu tarafından yapılan okul çocuklarına yönelik bir araştırmada, 7-14 yaş grubundaki çocukların, televizyonda en fazla izledikleri programlar arasında, yüzde 72 oranında çizgi filmlerin ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak çocuklar arasında en sevilen televizyon karakterlerinin de yine çizgi film karakterleri olduğu bulgulanmıştır. Aynı araştırmaya göre çocuklar televizyonun kendilerini olumsuz etkilemediğini ve programlardaki şiddet görüntülerinden rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir (rtukcocuk.org.tr). Benzeri pek çok araştırmada televizyonun ve özellikle de çocukların yoğun olarak izlediği çizgi filmlerin çocuğun gelişiminde son derece önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin ilk maddesine göre; "çocuklara uygulanan kanunlar çerçevesinde daha önce rüşt yaşına erişilmedikçe on sekiz yaşını bitirmemiş kişiler çocuk" olarak tanımlanmaktadır (kdkcocuk.gov.tr). Adeta görerek öğrenen çocuk açısından görsel iletişim, onun doğumu ile başlayan

yaşamı boyunca gelişen, değişen ve biçimlenen bir özellik taşımaktadır. Çocuk, çevresinde gördüğü her şeyi anlama ve kavrama isteği ile gözlerini dünyaya açmaktadır. Bu tanıma ve anlama isteği çocuğu çevresinde gördüklerinden çıkardıkları anlamları değerlendirerek bunları modellemeye çalışarak, izlenimlerinden zihninde oluşan olumlu ya da olumsuz etkilenmelerden kendi kendine bir dünya oluşturma çabasının içine sokmaktadır. (Pembecioğlu,2006: 187).

Televizyon çocuk etkileşimi açısından çocuğun televizyonda neyi izlediği, bundan nasıl ve ne kadar etkilendiği önemlidir. Bundan dolayı çocuğun dünyasında çizgi filmler önemli bir etkidir. Çizgilerin hareket ettiği renkli, çocuksu ve aynı zamanda gerçek ötesi yönleriyle çizgi filmler, çocukların en beğendiği ve kendilerini yakın hissettiği program formatı olarak değerlendirilmektedir. (Pembecioğlu,2006: 251).

4. TELEVİZYONUN YAŞ GRUPLARINA GÖRE ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

(0-3) Yaş Grubu Çocuk

Uzmanlar tarafından bebeklik dönemi olarak kabul edilen bu evre; fiziksel, bilişsel ve duygusal değişikliklerin hızlı bir şekilde gerçekleştiği dönemdir. Özellikle dil ve konuşma yeteneği bebeğin dünyaya gelmesiyle birlikte başlamakta ve hızla gelişmekte ve olgunlaşmaktadır. Çocuk bir yandan dil becerilerini geliştirip kendini çevreleyen iletişim biçimlerini anlamaya çalışırken diğer yandan da bunları taklit ederek kendini ifade etme yoluna gitmektedir (Yılmaz 2012:57).

Aynı zamanda çocuğun karakterinin de oluştuğu bu dönemde ebeveynlere çok önemli görevler düşmektedir. Çocukların anne baba ilgisine her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyduğu bu dönem, ilgi ve sevginin en temel değer haline geldiği dönemdir. Çocuğa dokunmak, onunla oyun oynamak, birlikte vakit geçirmek ve ona sevildiğini hissettirmek psiko-sosyal ve psikomotor gelişim açısından son derece önemlidir. Bunu yapmak yerine; gülmesine, konuşmasına, tepki vermesine yer bırakmayan bir ekrana teslim etmek çocuğun kişisel gelişimini sekteye uğratmak anlamına gelmektedir. Çünkü çocuğun sosyal ve duygusal eksikliğini gidereceği bir arkadaş ve sosyal ortamdan mahrum olması, konuşmak veya vakit geçirmek için gideceği ikinci bir ortamı ve bunu sağlayacak psikomotor, psiko-sosyal yeterliliği henüz gelişmemiş olması; ayrıca alternatif bir gelişim ortamı olmamasından kaynaklanmaktadır (cocukaile.com).

TRT Çocuk Genel Müdürü Can Soysal'ın 2010 yılında verdiği bir röportajda 0-3 yaş grubu çocuklara hitap eden programlara TRT Çocuk kanalında yer verilmediğini, 3 yaşından önceki çocuklara televizyon izletilmesine karşı oldukları için böyle bir prensip kararını aldıklarını belirtmiştir (zaman.com.tr). Bu dönemde çocuğun televizyon karşısında fazlaca kalması onun sosyal gelişim ve iletişim becerileri açısından gecikmeler veya yetersizlikler yaşamasına yol açabilecektir. Çocukların sevgiye, duygusal ilgiye ve birlikte geçirilecek vakte en fazla ihtiyaç duyduğu dönemlerde adeta televizyona emanet edilmesi son derece sakıncalı sonuçlar doğurabilecektir.

(4-7) Yaş Grubu Çocuk

Okul öncesi yıllarını içine alan ilk çocukluk dönemi olarak da adlandırılan bu yaş grubunda çocuğun gelişimi ile ilgili önemli adımlar atılmaya başlanır. 0-3 yaş grubunda olduğu gibi çocuğun gelişimi bu dönemde de çok hızlı bir şekilde devam eder. Çocuk aktif olarak çevresine yönelip, anne-baba, arkadaş ve sosyal çevresi ile etkileşim ve iletişim içerisine girer. Bu dönemde çocuk gerek dil gelişiminde gerekse motor gelişiminde önemli mesafe kaydeder (cocukaile.com).

Bu yaş grubunda çocuğun televizyonu çok fazla izlenmesi çocuğun dil ve sosyal gelişiminde bazı sıkıntıların ve eksikliklerin oluşmasına neden olabilir. Mantıksal düşüncesi gelişmemiş olan çocuk soyut kavramlar ile somut kavramları birbirinden ayırt edemez. Çocuk hayal ile gerçeği ayırmakta zorlanır. Bundan dolayı çocuk çizgi filmlerde izledikleri görüntüleri olduğu gibi algılayıp, bir hareket veya sahneyi olduğu gibi yapmaya çalışabilir. Bu dönemde çocuğun izleyeceği çizgi filmlerde yer alan şiddet içerikli görüntüler ve aşırı abartılı konular çocuğun bilinçaltına etki etmesinden dolayı sakıncalı olabilir. Çocukluk çağında görülen her görüntünün, duyulan her sesin, karşılaşılan her iyi ve kötü muamelenin muhakkak ileriki yıllarda bir yansıması olacaktır. Aynı zamanda çocuğun bu dönemde izleyeceği gerilim, korku veya şiddet içeren görüntülerden çocuklar aşırı derecede etkilenecek daha sonraki günlerde bu görüntüleri anımsamalarından dolayı çocukta uyku bozukluğu, yalnız kalmak istememe, korku ve endişe gibi duyguların yerleşmesine neden olabilir. Bundan dolayı ebeveynler bu dönemde izlenen programlara özellikle dikkat etmesi gerekir. Özellikle, aile olarak birlikte izledikleri programlar konusunda oldukça seçici davranmalıdırlar. Bütün bunlara ek olarak, aşırı ve uygunsuz televizyon izleme durumunda, daha çok geç saatlerde izlenmesine müsaade edilen programlar ile çocukların uyku düzeni bozulmakta, vakit ve motivasyon eksikliğinden dolayı çocukların oyunlar ve değişik aktiviteler ile

kazanacakları motor beceriler yetersiz kalmakta, çocukların arkadaş ortamlarında kazanacakları sosyal adaptasyon yeteneği istenen seviyede olmamakta, ince motor becerilerin gelişimine ve anne babanın eğitimi için gerekli vakit azalmakta, bu yaş için gerekli olan fiziksel hareketlilik ile enerji atımı eksik kalmakta, televizyonun çocuklar için bir miktar katkısı olsa bile genel olarak dil, sosyal ve motor gelişiminde sıkıntılar gözlenmektedir. Bu durum, eğer anne ve babanın çocuğu için yeterli vakit bulmasında sorun varsa, çocukta ek olarak psikiyatrik sıkıntılar varsa, çocuğun gelişimini destekleyecek diğer faktörler eksik ise daha da büyük sıkıntı olmaktadır (cocukaile.com).

(7-12) Yaş Grubu Çocuk

Okul hayatına başlayan çocuk aile ortamından çıkarak dış çevre ile daha fazla içi içe olduğu dönemdedir. Mantıklı düşünmenin başladığı, çocuk için yaşlılarının önem kazandığı bellek ve dil becerilerinin arttığı bir dönemi ifade eder. Bu yaş grubu zamanda televizyonun eğitim amaçlı kullanımından daha fazla yararlanacak bir yaş grubunu oluşturmaktadır. Bu dönemde mantıksal ilişkileri kavramaya başlayan çocukta, soyut düşüncenin yerleşmeye başlamasıyla görüntülerden erişkin düzeyinde etkilenmeye başladığı hissedilir. 4-7 yaş grubu çocuklarda ifade ettiğimiz gibi bu yaş grubunda da şiddet içeren, korku ve gerilime neden olan sahnelerin çocuğun gelişiminde problem oluşturacağını söylemek gerekir. Yukarıda bahsettiğimiz iletişim ve sosyal adaptasyon üzerine etkileri 0-3 yaş ve 4-7 yaş grubundaki kadar negatif şekilde olmaz. Çocukların bu yaşlardan itibaren televizyon üzerinden kazanımları eğer iyi yönlendirilir ve seçici davranılırsa devam eder. Bu yaştaki çocukların ders ve okul saatleri de göz önüne alınarak televizyon izleme saatleri uygun bir şekilde sağlanmalıdır. Televizyon izlemenin aşırılığı durumunda çocuğun sosyal aktivitelerinde, arkadaş ilişkilerinde, ders başarısında, sportif faaliyetlerinde ve yaşa uygun becerilerinin geliştirilmesinde sorunlar yaşanabilir (cocukaile.com).

4. TRT ÇOCUK KANALININ SEMPATİK ŞİDDET BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

4.1. Araştırmanın Yöntemi, Kapsam ve Sınırlılıklar

Kamusal yayıncılık anlayışıyla yayın yapan TRT Çocuk kanalında bir haftalık yayın akışı içerisinde toplam 28 çizgi film içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. İçerik analizi çeşitli söylemlere uygulanan bir takım metodolojik araç ve tekniklerin bütünü olarak tanımlanmaktadır. Bu analiz

yönteminde kullanılan araç ve teknikler tündengelim dayalı bir okuma aracı olarak nitelendirilebilir (Bilgin, 2006:1).

İletişim çalışmalarında içerik analizi yöntemi ile sözel ve yazılı malzeme içeriğindeki eğilimleri belirlemek, kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkilerini araştırmak, gazete, radyo ve televizyondaki haberlerinin analizini yapmak, çeşitli iletişim araçlarındaki sözel ve yazılı malzemelerin üslup özelliklerini ortaya çıkarmak amacıyla kullanılmaktadır (Demirci ve Mutlu 2009:347).

TRT Çocuk kanalı bu araştırmanın evrenini ve aynı zamanda örneklemini oluşturmaktadır. Ulusal bir devlet televizyonu olan ve tanımlı hedef kitlesini çocukların ve gençlerin oluşturduğu TRT Çocuk kanalının yayın içeriği, içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. İçerik analizi TRT Çocuk kanalının bir haftalık yayın akışı izlenerek oluşturulmuştur. Teadüfi olarak belirlenen 19-25 Ocak tarihleri arasında kanalın bütün yayınları kaydedilmiş ve bir haftalık yayın akışı içinde yer alan 28 çizgi film, oluşturulan ölçeğe göre incelemeye tabi tutulmuştur. Buna göre TRT Çocuk kanalının incelenmesi üç aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir.

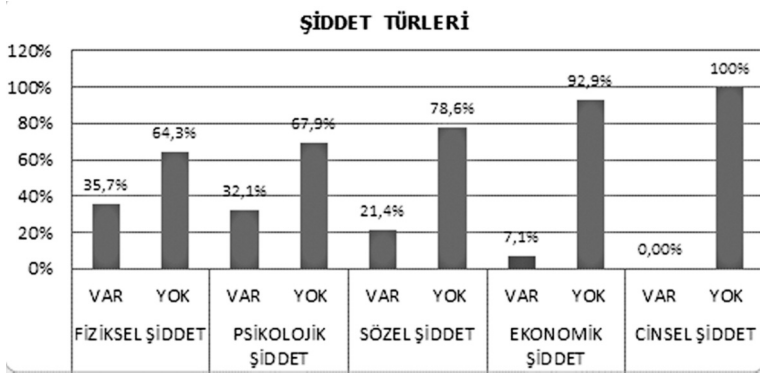
İlk aşamada Ocak ayının 3. haftası örneklem kapsamında TRT çocuk kanalının 1 haftalık yayın akışında yer alan yapımlar haftanın bir günü seçilerek incelenmiş ve yayınlar içerisinde şiddet ögesi olarak fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, sözel şiddet, ekonomik şiddet ve cinsel şiddet öğelerinin yer alıp almadığı tespit edilmiştir. Bu çalışma kapsamında 6112 sayılı Radyo Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında kanunun 4. maddesine göre “v) Yayınların şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması” ve “z) Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması” hususunda üzerine düşen görevini ne ölçüde yerine getirdiğini görme ve değerlendirme imkanı sunulmuş bulunmaktadır.

İkinci aşamada ise, yayınlarda yer alan şiddet öğelerinin belirlenmesinde şiddete verilen tepki, şiddetin yol açtığı zarar, şiddetin yol açtığı zararın telafisi ve şiddetin gerekçesi biçiminde beşli ölçek kullanılarak analiz gerçekleştirilmiştir.

Üçüncü aşamada ise yayınlarda yer alan şiddet öğelerinin sempatik şiddet olup olmadığı sempatik şiddet belirleme formu kullanılarak tespit edilmiştir. Bu formda şiddetin beklenen karşılığı /tepkiyi görmemesi, şiddetin beklendiği zarara yol açmaması, şiddete karşı tam tersi tepki göstermesi ve şiddetin normalleştirilmesi şeklindeki parametreler çizgi filmler üzerinden incelenmiştir. İçerik analiz yöntemi ile elde edilen veriler, SPSS 21 istatistik programı kullanılarak frekans ve yüzde analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular çerçevesinde yorumlama yapılmıştır.

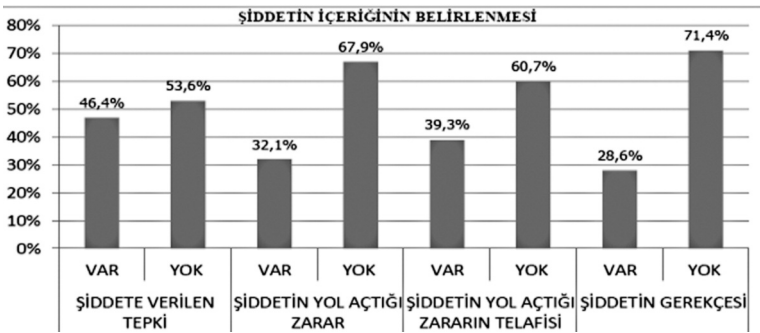
5.2. Verilerin Analizi ve Bulgular

Grafik 1. Şiddet Türlerine İlişkin Değerler

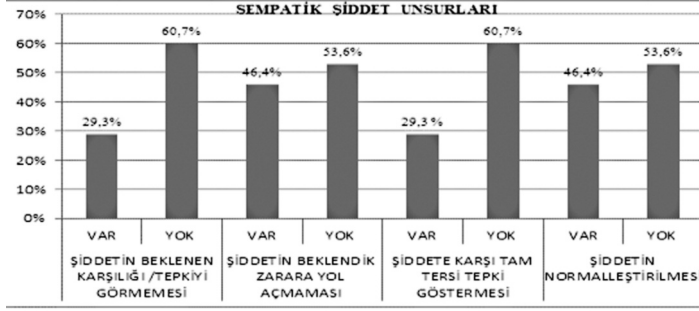

TRT Çocuk kanalında yayımlanan 28 adet çizgi filme ilişkin şiddet türlerinin verildiği Grafik1 incelendiğinde, fiziksel şiddet oranının % 35,7 olduğu, psikolojik şiddet oranının %32,1 olduğu, sözel şiddet oranının % 21,4 olduğu ve ekonomik şiddet oranının % 7,1 olduğu görülmektedir. Çizgi filmlerin tamamında cinsel şiddet eylemine rastlanmamıştır. Çizgi filmlerin tamamında şiddet türleri içinde en fazla görülen fiziksel şiddettir.

Grafik 2. Şiddet İçeriğinin Belirlenmesine İlişkin Değerler

TRT Çocuk kanalında yayımlanan 28 adet çizgi filme ilişkin şiddet içeriğinin verildiği Grafik 2 incelendiğinde, şiddete verilen tepki oranının % 46,4 olduğu, şiddetin yol açtığı zarar oranının % 32,1 olduğu, şiddetin yol açtığı zararın telafisi oranının %39,3 olduğu ve şiddetin gerekçesi oranı ise % 28,6 olduğu görülmektedir.

Grafik 3. Sempatik Şiddet Unsurlarına İlişkin Değerler

TRT Çocuk kanalında yayınlanan 28 adet çizgi filme ilişkin sempatik şiddet unsurlarının verildiği Grafik 3 incelendiğinde, 11 çizgi filmde görülen şiddetin beklenen karşılığı/tepkiyi görmemesi oranı %60,7 olduğu, 13 çizgi filmde görülen şiddetin beklendik zarara yol açmaması oranı % 53,6 olduğu, 11 çizgi filmde görülen şiddete karşı tam tersi tepki göstermesi oranı %60,7 olduğu ve 13 çizgi filmde görülen şiddetin normalleştirilmesi oranı % 53,6 olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kitle iletişim araçları içerisinde televizyon hem ulaşılması en kolay hem de en yaygın araç olması nedeniyle bireyler üzerinde diğer araçlardan daha etkili olabilmektedir. Yaralama, öldürme, tecavüz, taciz ve tehdit gibi şiddet unsurlarının olağan davranışlar şeklinde gösterildiği filmler, diziler, çizgi filmler ve reality showlar şiddet içeren en yaygın televizyon programlarıdır. İzleyicilerin bu türden şiddet unsurlarıyla sıkça karşılaşmaları dünyayı daha karamsar görmelerine ve bu durumdan kurtulmanın neredeyse imkansız olduğuna inanmalarına yol açabilmektedir. Özellikle çocuklar açısından en kolay ulaşılabilen ve takip edilebilen kitle iletişim aracı olan televizyon bu durumda merkezi bir işgal etmektedir. Her yaş grubundan çocuğun yoğun olarak maruz kaldığı televizyon programlarında bulunan şiddet içeren görüntü ve söylemlerin çocuklar üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu bilinmektedir.

TRT Çocuk kanalında yayınlanan çizgi filmler incelendiğinde, 28 çizgi filmin içerisinde yer alan 13 çizgi filmde şiddet ögesine rastlanmıştır. 15 çizgi filmin ise herhangi bir şiddet ögesi içermediği gözlemlenmiştir. Çizgi filmlerin tamamında şiddet türleri içerisinde en fazla fiziksel şiddet eylemine, en az da ekonomik şiddet ögesine rastlanmıştır. Çizgi filmlerin tamamında cinsel şiddet ögesi görülmemiştir. Fiziksel şiddet eylemleri içerisinde en fazla görülen ise

düşürme eylemidir. Fiziksel şiddet türlerinden; yakma, tokat atma, tükürme, kol kıvrırma, ellerini kollarını bağlama, kol bacak kırma, saçında sürüklenme, tekmeleme, silahla yaralama ve öldürme gibi fiziksel şiddet eylemlerine rastlanmamıştır. Psikolojik şiddet eylemleri içerisinde en fazla görülen korkutma eylemidir. Çizgi filmlerin tümünde eleştirme, küfür etme, dini ve etnik kimliğine yönelik hakaret etme, karar verme sürecinde şüphe etmesini sağlama, kararlara katılımı engellemek ve sosyal hayatını katı kurallarla sınırlandırma gibi psikolojik şiddet eylemlerine rastlanmamıştır. Sözel şiddet unsurları içerisinde en fazla görülen şiddet ögesi tartışma eylemidir. Çizgi filmlerde sadece sözel şiddet unsuru olan sürekli sorguya çekme eylemine rastlanmamıştır. Ekonomik şiddet unsuru sadece bir çizgi filme bir kişinin eşyasını alma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Çizgi filmlerin tümünde kişinin parasını alma, kişinin parasını geri vermeme, kişiyi zorla istemediği bir işte çalıştırma, kişiyi istediği halde çalıştırmama ve para vermeme gibi ekonomik şiddet eylemlerine rastlanmamıştır.

Çizgi filmlerde karakterlerin karşılaştığı şiddet olaylarına daha az tepki verdiği, şiddet eylemlerinin şiddete uğrayan karakterde olması gerekenden daha az zarara yol açtığını ve uygulanan şiddet eylemlerinin gerekçesinin fazla oranda olmadığı yapılan analizlerde ortaya çıkmıştır.

İncelenen çizgi filmlerde sempatik şiddetin bulunduğunu söylemek yanlış olmaz. Şöyle ki söz konusu çizgi filmlerin % 60,7 oranında şiddetten beklenen tepkinin gösterilmemesi, % 53,6 oranında şiddetin beklenen zarara yol açmaması, % 60,7 oranında şiddete karşı tepki gösterilmemesi sonuçları % 53,6 oranında şiddetin normalleşmesi durumunu ortaya çıkarmıştır.

Çizgi filmler sempatik şiddet bağlamında incelendiğinde en fazla orana sahip olan çizgi filmler; Cille, Keloğlan Masalları ve Kuzucuk çizgi filmleridir. Cille çizgi filminin 15 sahnesinde yer alan şiddet eylemlerinin, 12 sahnesinde şiddetin beklenen karşılığı görmemesi, 5 sahnesinde şiddet eyleminden beklenen zarara yol açmaması, 9 sahnesinde uygulanan şiddete tam tersi tepkide bulunulması ve uygulanan bütün şiddet eylemlerinin normalmiş gibi gösterilmesi söz konusudur. Keloğlan Masallar adlı çizgi filmin 20 sahnesinde yer alan şiddet eylemlerinin, 8 sahnesinde şiddetin beklenen karşılığı görmemesi, 13 sahnesinde şiddet eyleminden beklenen zarara yol açmaması, 7 sahnesinde uygulanan şiddete tam tersi tepkide bulunulması ve uygulanan bütün şiddet eylemlerinin normalmiş gibi gösterilmesi söz konusudur. Kuzucuk çizgi filminin 10 sahnesinde yer alan şiddet eylemlerinin, 8 sahnesinde şiddetin beklenen karşılığı görmemesi, 9 sahnesinde şiddet eyleminden beklenen zarara yol açmaması, 3 sahnesinde uygulanan şiddete tam tersi tepkide bulunulması ve uygulanan bütün şiddet eylemlerinin normalmiş gibi gösterilmesi söz konusudur.

Çalışmanın ana teması olan sempatik şiddetin çizgi filmlerde dahi herhangi bir sakınca görülmezsizin yer alması, şiddete gereken tepkinin gösterilmemesi, şiddet eyleminden sonra beklenen zararın görülmemesi gibi durumlar ise hem şiddeti sempatikleştirmekte hem de çocuklar arasında şiddetin normalleşmesi tehlikesini beraberinde getirmektedir.

İzleyici kitlesi olarak daha çok çocuklara hitap eden çizgi filmlerde bu türden sempatik şiddet unsurlarına yer verilmesi çocukları derinden etkilemektedir.

Yaralanmanın, ölmenin olmadığı çizgi filmlerde, gerçek ile fantezi arasında ayırım yapamayan çocukların bu türden sempatik şiddet sahnelerine maruz kalmaları, bunları model alarak taklit etmeleri çocuklar için daha büyük sorunlara neden olacaktır.

Özellikle kamusal yayıncılık anlayışıyla yayın yapan TRT Çocuk kanalının, 6112 sayılı Radyo Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında kanununun 4. maddesine göre “v) Yayınların şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması” ve “z) Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması” hususunda üzerine düşen sorumluluğu kendisinde daha fazla hissederek gereken hassasiyeti göstermesi ve bu platformda yayın yapan diğer tematik çocuk kanallarına da bu konuda örnek olması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

BİLGİN, N. (2006) “*Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar*”, Ankara: Siyasal Kitapevi

DEMİRCİ, S. KÖSELİ M. (2009) “*Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*”, (Ed. Kaan Böke), “*İkincil Veri ve İçerik Analizi*,” İstanbul: Alfa Yayınları.

PEMBECİOĞLU, N., (2006) “*İletişim ve Çocuk*”. Ankara Ebabel Yayınevi

YILMAZ Ş. (2012) “*Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi*”, (Ed. Yeşim Fazlıoğlu), Erken Çocuklukta İletişim Dil ve Konuşma, (ss. 53-69), Ankara: Paradigma Kitapevi Yayınları.

TRT, Genel Yayın Planı 2008,

<http://medya.trt.net.tr/medya/dosya/2009/06/23/2bfff1dcf-ed83-4591-9c57b8d9a970c76f.pdf>, Erişim Tarihi:19.01.2015

---

www.wikipedia.org Erişim Tarihi: 20.02.2015

www.tdk.gov.tr, Erişim tarihi.10.02.2015

www.psidanismanlik.com/sik-karsilasilan-sorunlar/cocuk/televizyon-gerçek-ten-sihirli-bir-kutu-mu, Erişim Tarihi:11.11.2014

www.nedir.com, Erişim Tarihi:10.02.2015

www.kuraldisi.com, Erişim Tarihi:10.02.2015

www.cocukaile.com Erişim Tarihi: 04.02.2015

www.zaman.com.tr Erişim Tarihi: 01.01.2015

http://www.kdkcocuk.gov.tr/contents/files/YasalDuzenlemeler/BM_cocuk_Haklari_Sozlesmesi-Turkiye_Ilerleme_Raporu_%281._Donem-Ilk_Rapor%29.pdf, Erişim Tarihi: 10.02.2015

http://www.bilisimdergisi.org/index.php?sayi=147 Erişim Tarihi:13.03.2015

Öğrencilerin Televizyon İzleme Alışkanlıkları, Milli Eğitim Bakanlığı, EARGED (Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı), Ankara, 2008. Elektronik Kaynak: http://www.meb.gov.tr/earged/earged/TV_izleme.pdf

http://www.rtukcocuk.org.tr/haberetkinlik_detay.php?id=16